והא ^א^רבא הוא דאמר לא נצרכה אלא לשדרה וגולגולת שאין בהן רובע עצמות [א] בתר דשמעה מר"ע ת"ש שמאי אומר עצם אחד מן שדרה או מן גולגולת ^ב^שאני שמאי דמחמיר טפי ליפשוט מינה טעמא דשמאי דמחמי' הא לרבנן [ב] עד דאיכא חצי קב עצמו' דילמא עד כאן לא פליגי רבנן עליה דשמאי אלא בעצם אחד אבל ברובע עצמות אפילו רבנן מודו אמר רבי אליעזר זקנים הראשונים מקצתן היו אומרים חצי קב עצמות וחצי לוג דם לכל רובע עצמות ורביעית דם לא לכל ומקצתן היו אומרים אף רובע עצמות ורביעית דם לכל ב"ד שלאחריהם ^א^אמרו חצי קב עצמות וחצי לוג דם לכל ^ב^רובע עצמות ורביעית דם לתרומה וקדשים אבל לא לנזיר ועושה פסח מכדי ^ג^אין הכרעת שלישית מכרעת אמר רבי יעקב בר אידי ^ד^מפי שמועה אמרו מפי חגי זכריה ומלאכי: על אלו הנזיר מגלח: על אלו דרישא למעוטי עצם כשעורה ^ג^דעל מגעו ועל משאו אין ועל אהילו לא ועל אלו דסיפא ^ד^למעוטי אבן הסכוכית: וחצי קב עצמות:

חצי

והא רבא הוא דאמר. לעיל (דף נ.) ^א]^הא דקתני (א) מן המת לא נצרכה אלא לרוב בניינו או לרוב מניינו אע"פ שאין בהן רובע עצמות ואע"פ שאין עליו בשר שהנזיר מגלח עליו וה"ה לשדרה וגולגולת שאין בהן רובע עצמות דהא חשיבי כי הדדי. אלמא [כ"ש] דסבירא ליה לרבא דהיכא דאיכא רובע עצמות משדרה וגולגולת דנזיר מגלח עלה: אין הכי נמי דמעיקרא סבירא ליה דרובע עצמות גמירי אלא בתר דשמעה מר"ע דאמר השדרה והגולגולת ולא אמר בה רובע עצמות ^ב]^ דהוה אמינא לרבי עקיבא דאע"ג דמשני מתים באים אית בהו טומאה ולרבנן עד דאתי ממת אחד ומדלא תני הכי ש"מ דלכולי עלמא חצי קב עצמות בעינן בין בשאר עצמות בין ברוב בניינו ורוב מניינו בין בשדרה וגולגולת: **ת"ש שמאי אומר.** רובע עצמות שאמרו אפי' בזמן שבא מעצם אחד או משדרה או מגולגולת. אלמא דברובע סגי והוא שיהא ^ג]^ משדרה וגולגולת: **אמר רבי אליעזר זקנים הראשונים מקצתן היו אומרים חצי קב עצמות וחצי לוג דם לכל.** מטמא באהל בין לתרומה וקדשים בין לנזיר ועושה פסח: **רובע ורביעית דם לא לכל.** ^ד]^מטמא כלומר אפי' א' מכולם אינו מטמא: **ומקצתן היו אומרים אף רובע עצמות ורביעית דם.** מטמאים את הכל: **וב"ד של אחריהן אומרים חצי קב כו'.** אבל רובע עצמות ורביעית דם לענין ^ה]^אכילת תרומה וקדשים מטמאין באהל אבל לא ליסתור ימי נזיר ועושה פסח לטמא שלא לעשותו דבמקום כרת לא העמידו דבריהם: **מכדי אין הכרעת שלישית מכרעת.** מכדי כל הכרעה שהיא במקצת כדברי זה ומקצת כדברי זה אינה הכרעה עד שתהא כולה ^ו]^כדברי א' מהן דהכרעה לשון שיקול ששוקל דברי שנים יותר מאחד ומה ראה ר' אליעזר לומר כך ב"ד של אחריהן כך היו אומרים: **אמר ר' יעקב בר אידי.** לומר שעיקר הוא שהוא מפי שמעיה ואבטליון. ואית דאמרי שאמרו מפי חגי זכריה ומלאכי ^ז]^: **על אלו דרישא למעוטי עצם כשעורה.** שאין הנזיר מגלח על אהילו דסלקא דעתך אמינא הואיל ואיתא בטומאה לענין מגע ליטמא נמי באהל קא משמע לן דלא ואע"ג דהדר תני להו בהדיא בסיפא לא תיקשי ולא מידי משום דתני והדר מפרש וצריכי לפרושי דאי לא מפרש לה הוה אמינא דאפי' על מגעו ועל משאו לא יהא ^ח]^ מגלח: **למעוטי אבן הסכוכית.** אבן מסמא וזו היא אבן שמוטלת על גבי המת ברה"ר כדמפרש במס' שבת בפרק אמר ר' עקיבא (דף פג:) שאם הנזיר יושב עליה אע"פ שמטמאתו אינו מגלח עליה. אבן ^ט]^מסמא אבן שומא ולישנא דקרא נקט דכתיב ושומת על פום גובא (דניאל ו) כתיב. לשון אחר אבן הסכוכית אבן המסככת ^י]^ על הקבר דקיי"ל (א) כל המטלטלין מביאין את הטומאה בעובי המרדע חוץ מכלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה:

חצי

הא אפי' סבורין ומפורקין בעית למימר אם יש בהן רובע עצמות דנזיר מגלח עליהן ותיפשוט דמדקתני במתני' השדרה והגולגולת שלמים ומסתמא אית בהון רובע עצמות מכלל דעל עצמות סבורין ומפורקין שיש בהן[1] רובע ובאו (השדרה) משדרה וגולגולת לא מגלח ופריך והא הוא דאמר פירוש רבא לא נצרכה אלא לשדרה וגולגולת שאין בהן רובע עצמות אלמא דרבא גופיה סבירא ליה דאיכא שדרה וגולגולת דלית בהון רובע עצמות ולעולם אימא לך דאפי' על רובע עצמות הבא מן השדרה והגולגולת נזיר מגלח ומתני' דקתני שדרה וגולגולת דמשמע שלמים איצטריך לאשמועינן דאפילו אין בהן רובע נזיר מגלח ולא איתפרש היכא איתמר דרבא ויש ספרים דגרסי לעיל (דף נ.) אמר רבא לא נצרכה אלא לשדרה וגולגולת שאין בהן רובע עצמות מכח סוגיא דהכא [ולעיל פירשתי] דאי אפשר לקיים אותה גירסא: **בתר** דשמעה מר"ע. כך כתוב בכל הספרים ולא איתפרש מהר"ל וגימגו"ס ואי לא מסתפינא מרבוותא הוה אמינא שיש חסרון בספרים וגרסינן מקמי פירכא דקאמר[2] רבא לא נצרכה אמר מר עוקבא הכא בשדרה וגולגולת שאין בהן רובע עסקינן פירוש מר עוקבא בא לדחות התשובה שהביא רבא מחמת שהיה סבור רבא דסתם שדרה וגולגולת יש בהן רובע ודחי לה מר עוקבא דמיירי בשדרה וגולגולת שאין בהן רובע ופריך הש"ס ורבא ל"ל האי סברא דאפשר לשדרה וגולגולת בלא רובע והאמר רבא לא נצרכה וכו' ומשני בתר דשמעה ממר עוקבא להאי שינויא דשני מר עוקבא הכא דמוקי לה בשדרה וגולגולת שאין בהן רובע וכי האי גוונא הגיה רש"י בזבחים בפרק שני (דף כא:) שהיה כתוב בספרים [הקושיא] וחסר הסוגיא מן הספרים והגיה רש"י [התירוץ][3] גבי שמעתין דקידוש ידים והכי נמי בשמעתין שיש הקושיא בלא התירוץ יש להגיה התירוץ ובעלמא נמי אשכחנא שהיה רבא בימי מר עוקבא ע"כ לשון מהרפ"ש. והרב רבי יעקב מקינון דחק ליישב גירסת הספרים בתר [דשמעה מרבי עקיבא] וה"פ א] דהא[4] רבא לא נצרכה כו' כלומר והיכי תסיק אדעתיה דרבא לאיתויי ממתני' והא איהו גופיה הוא דמוקי לה בשדרה וגולגולת שאין בה רובע עצמות ומשני בתר דשמעה [מרבי עקיבא] רבא לא אמר על מתני' אלא על משנה דאהלות (פ"ב מ"ו) דקחשיב רובע ^ב]^ורביעית הבא משני מתים ושדרה וגולגולת משני מתים ועלה איצטריך ליה לשנויי הכי [אבל] מקמי דשמעה [מר' עקיבא] סבירא ליה שאין שדרה וגולגולת שלא יהא בהן רובע עצמות ומשום הכי הוה מייתי רבא ממתני' שפיר דאכתי לא שמעה [מר"ע]: **ת"ש שמאי** אומר אפי' עצם אחד משדרה או מגולגולת. ומדלא בעי שמאי אלא עצם משדרה מכלל דרבנן דפליגי עליה סגי להו בשיעור דרובע עצמות הבא מן השדרה כדקתני ברישא דרובע מטמא באהל כי בא מעיקר הגוייה וכי בא רובע מן השדרה אפי' מגלח עליה הנזיר[5] דאין סברא לומר דפליגי כולי האי דלרבנן ליבעי חצי קב ולשמאי סגי בעצם אחד ודחי שאני שמאי דמחמיר אבל רבנן [חצי] קב עצמות בעו אף משדרה ג]: וליפשוט מינה לאידך גיסא דלרבנן בעינן חצי קב דמדשמאי דמחמיר לא בעי אלא עצם אחד מכלל דלרבנן שיעורא ד] דבית הלל בעו דהיינו חצי קב דאי לא בעו אלא רובע קב הוה להו לפרושי חומרייהו כמו שפירש שמאי חומריה ודחי דילמא לא פליגי אלא בעצם אחד דלא מטמא באהל לרבנן אבל רובע מטמא ולא חשו לפרושי מילתייהו: **זקנים** הראשונים מקצתן היו אומרים חצי קב עצמות וחצי לוג דם לכל. שאם האהיל עליהם טמא ה] לתרומה[6] ולקדשים ופליגי אמתניתין דמסכת אהלות: ומקצתם היו אומרים אף רביעית דם ורובע עצמות לכל. אף לנזיר ופליגי אמתניתין [דהכא]: **בית** דין שלאחריהם אמרו חצי קב עצמות וחצי לוג דם לכל. אף לנזיר כדתנן במתני' רובע עצמות ורביעית דם לתרומה ולקדשים דהמאהיל עליהם טמא כדתנן במתניתין דמסכת אהלות (פ"ב מ"א ומ"ב) אבל לא לנזיר ועושה פסח והכי גמירי להו וסברי להו כמתניתין דאין הנזיר מגלח עליו כלל וסברו נמי כמתניתין דאהלות דתנן התם דמטמא באהל בעלמא לתרומה וקדשים כי ב"ד אחרון סברי כתנא דמתניתין וכתנא דאהלות ו]: יי"מ[7] הכרעה שלישית. היינו תלמידים שב"ד אחרון היו תלמידים לזקנים הראשונים ופריך והא אין הכרעת שלישית מכרעת ז] בתרא ומדמתני' דהכא ומתני' דהתם דאהלות כב"ד אחרון סבירא מכלל דהכי הילכתא ומשום דהוו להו מכריע ח] והא[8] אין דעת שלישית מכרעת שדעת שלישית טעם דבפני עצמו הוא כי הראשונים לא גילו דעתם שיהא ראוי לחלק בין נזיר ועושה פסח לתרומה וקדשים ומשני אמר רבי יעקב בר אידי מפי שמועה אמרוה מפי חגי זכריה ומלאכי ועל כן סברי[9] ב"ד של אחרונים לסמוך על שמועתם ולקבוע הלכה כמותם: **על** אלו דרישא למעוטי עצם כשעורה. ואע"ג דבהדיא קתני על עצם כשעורה על מגעו ועל משאו דמשמע אבל על אהילו לא י"ל תני והדר מפרש: ועל אלו דסיפא למעוטי אבן הסככות. אבן המיסך על הארץ ויש שני אבנים או ג' יוצאין מן הגדר וטומאה תחת אחת מהן ועבר תחת אחת מהן ואינו יודע אם האהיל על הטומאה וקצת קשה דהא תנא ליה סיפא אבל סככות ופרעות אין מגלח וי"ל דה"נ תני והדר מפרש כמו עצם כשעורה. מהרפ"ש:

חצי

מטמו בשדרה או בגלגולת אלמא חמירי: ליפשוט מינה טעמא דשמאי דמחמיר הא רבנן עד דאיכא קב עצמות. כלומר הא רבנן בעו שדרה וגלגולת לענין טומאה ולתגלחת נזיר [וא"כ] נמי בעי חצי קב: חצי קב עצמות וחצי לוג דם לכל. פי' לכל דבר בעי' שיעור גדול אף לתרומה וקדשים. ופחות משיעור זה אינו מטמא באהל המת ופליגי אמתני' דאהלות. ומקצתן היו אומרים רובע עצמות ורביעית דם לכל ואף הנזיר מגלח על אהלן ופליגי אמתני' דהכא: מכדי אין הכרעת שלישית מכרעת. פי' דב"ד של אחריהן פי' למ"ש במתני':

מד א מיי' פ"ו מהל' נזירות הלכה ג ופ"ג מהל' ביאת מקדש הל' יג יד ופ"ו מהל' קרבן פסח הלכה ב סמג עשין ל קכז רכד ולאוין סד:

מה ב מיי' פ"ו מהל' נזירות הלכה ו ופ"ו מהלכות קרבן פסח שם ופ"ג מהל' ביאת מקדש שם ופ"ג מהל' טומאת מת הלכה ג סמג שם ועשין רלא:

מו ג מיי' פ"ו מהלכות נזירות הל' ו ופ"ג מהלכות טומאת מת הלכה ג:

מז ד מיי' פ"ו מהלכות נזירות הלכה ו:

נוסחת הריב"ן

א] לעיל לא נצרכה אלא לרוב בניינו ולרוב מניינו דהיינו נמי כשדרה וגולגולת דכי הדדי אינון שאין בהן רובע עצמות הא אית בהו רובע עצמות הויין להו טמאים אע"ג דלית בהו רוב מניינו או כל השדרה והגולגולת הס"ד: ב] דאי הוה אמר בה רובע עצמות הוה אמינא דר"ע גמירי ליה דאע"ג כו': ג] בו משתיהן: ד] לכל אלו אין מטמא: ה] לענין תרומה וקדשים: ו] עד שתהא כולה כאחד מהן: ז] ולית דגרסי מפי שמועה אמרוה מפי חגי זכריה ומלאכי הס"ד: ח] יהא נזיר מגלח: ט] מַשָּׂמָה: י] המסככת עליו וקמ"ל לכדתנן שאם יש לו אבן על כתיפו המאהלת על גבי המת אף על פי שלגבי אבנים פרועות מטמא כדתנן במשנתינו בזו אבל מטמא כדתנן כל המטלטלין כו':

פי' הרא"ש

ת"ש שמאי אומר אפי' עצם א' מן השדרה או מן הגולגולת מכלל דרבנן דפליגי עליה אית להו דרובע עצמות הבא מהם טמא דאי לאו הכי קא מפלגת לפלוגתייהו טובא: ומשני שאני שמאי דמחמיר. אבל רבנן לעולם אימא לך חצי קב: תימה היכי בעי למפשט לתגלחת נזיר א) מהקדש מהאי דמתני' לענין טומאת אהל. ועוד תימה מנ"ל לרמי בר חמא דשדרה וגלגולת חמירי מרוב בניינו ורוב מניינו דשדרה וגלגולת איברי' גדולים הם ואפשר שיש בהם כ"כ עצמות כמו רוב בניינו או רוב מניינו. ונראה דבעיא דרמי בר חמא תליא בהך דמבעיא לן לעיל אי שדרה וגלגולת תנן או שדרה או גלגולת תנן דפשיטא ליה לרמי בר חמא אי שדרה וגלגולת תנן דבעי חצי קב דהא לא חמירי ואי שדרה או גלגולת תנן פשיטא ליה דעל רובע מהם מגלח כיון דחמירי והיא גופא קא מיבעיא לרמי בר חמא שדרה או גלגולת תנן ונזיר מגלח על רובע כיון דחמירי. או דלמא שדרה וגלגולת תנן ולא חמירי ובעי' חצי קב והשתא מייתי שפיר ממתניתין דאהלות דמשמאי מטמא בעצם א' מן השדרה או מן הגלגולת. מכלל דרבנן

מסורת הש"ס

א) [לעיל נ.], ב) [לעיל נב:], ג) פסחים כא. חולין קלז., ד) [חולין שם: בכורות נח. ע"ש בתוס' ד"ה מפי], ה) [שבת טז:],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה והא רבא וכו' הא דקתני על המת וכו' אלמא שמע מינה דסבירא ליה לרבא:

הגהות הגר"א

[א] גמ' (בתר דשמעה מר"ע) תא"מ ונ"ב אליבא דב"ש: [ב] שם (עד דאיכא חצי קב עצמות) תא"מ נ"ב טהור:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוד"ה בתר וכו' וה"פ דהאמר כצ"ל: ב] בא"ד דקחשיב רובע עצמות הבא כצ"ל: ג] ד"ה ת"ש וכו' אף משדרה ופריך ליפשוט כצ"ל: ד] בא"ד מכלל דלרבנן שיעורא דב"ה. תיבת דב"ה נמחק ונ"ב רבה. א"מ: ה] ד"ה זקנים וכו' שאם האהיל עליהם טמא בין לנזיר בין לתרומה כצ"ל: ו] ד"ה בית דין וכו' וכתנא דאהלות. נ"ב כאן שייך ד"ה והא אין דעת שלישית וכו' הנאמר לקמן: ז] בא"ד וי"מ וכו' הכרעת שלישי מכרעת בתרא. תיבת בתרא נמחק: ח] בא"ד ומשום דהוו להו מכריע. כאן הס"ד. ומכאן ואילך שייך לעיל בתר וכתנא דאהלות כאמור לעיל:

הגהות התוספות

1. נ"ל בהן. 2. נ"ל והאמר. 3. בס"א שהיה כתוב בספרים התירוץ וחסר הסוגיא מן הספרים והגיה רש"י הקושיא. ולגירסא זו נ"ל וחסר הקושיא במקום חסר הסוגיא. 4. נ"ל והאמר. 5. נ"ל אפילו הנזיר מגלח עליה. 6. נ"ל אף לתרומה. 7. נ"ל והא אין הכרעה שלישית מכרעת. יש מפרשים הכרעה שלישית כו'. 8. נ"ל ויש מפרשים דעת שלישית. ופריך והא כו'. 9. נ"ל כלא'. ותיבת סברי נמחק.

מוסף רש"י

לשדרה וגולגולת שאין בהן רובע עצמות. דאע"ג דבעלמא לא הוי חשיב לענין טומאת אהל אא"כ שיהא בהן רובע עצמות, גבי נזיר הוי חשוב כמת שלם הואיל דאית ביה רוב בניינו או רוב מניינו שמטמא מגלח עליהם (לעיל נ.). אין הכרעת שלישית מכרעת. כשזה אומר כך וזה אומר כך ובא אחר ואומר דעת שלישית, אפילו לאמצעית היא בינייהם אין זה הכרע (חולין קלז., ופסחים כא. וב"ק קטז.).

א) אולי צ"ל לתגלחת נזיר מהאי מתני' דמיירי בטומאת אוהל לענין תרומה וקדשים ועוד תימה.

חצי קב עצמות אין רובע עצמות לא היכי דמי אילימא דאית בהון עצמות כשעורה תיפוק ליה משום עצם כשעורה אלא דאקמח אקמוחי על אבר מן המת ועל אבר מן החי שיש עליהן בשר כראוי: אין עליהן בשר כראוי מאי רבי יוחנן אמר ^א^אין הנזיר מגלח עליהן ריש לקיש אמר הנזיר מגלח עליהן רבי יוחנן אמר אין הנזיר מגלח עליהן דהא קתני ברישא על אבר מן המת ועל אבר מן החי ^(א)^ וכו' שיש עליהן כזית בשר אין אבל אין עליהם לא ור' שמעון בן לקיש אומר מגלח מדלא קתני בסיפא ורבי יוחנן אמר לך כל היכא דמשמע מכללא לא קתני בסיפא והא חצי קב עצמות דמשמע חצי קב עצמות אין רובע עצמות לא וקתני בסיפא רובע עצמות התם אי לאו רובע עצמות הוה אמינא אפי' על מגעו ועל משאו לא להכי איצטריך למיתני רובע עצמות דעל אהילן הוא דאין הנזיר מגלח והא חצי לוג דם דשמעת מינה חצי לוג דם אין רביעית דם לא וקתני בסיפא רביעית דם התם לאפוקי מדרבי עקיבא [א] ^א^דאמר רבי עקיבא רביעית דם הבא משני מתים מטמא באהל האי אבר מן המת היכי דמי אי דאית ביה עצם כשעורה מ"ט דרבי יוחנן ואי דלית ביה עצם כשעורה מ"ט דריש לקיש אמר לך ריש לקיש לעולם דלית ביה עצם כשעורה ואפ"ה רחמנא רבייה דתניא [1] וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת ^(ב)^ על פני השדה זה ^ב^המאהיל על פני המת בחלל ^ג^זה אבר מן החי ויש לו להעלות ארוכה ^(ג)^ ^ד^חרב ה"ז כחלל או במת ^ה^זה אבר הנחלל מן המת או בעצם אדם ^ו^זה רובע עצמות או בקבר ^ז^זה קבר סתום
דאמר

רש"י

חצי קב עצמות כו' היכי דמי אי דאית בהו עצם כשעורה תיפוק ליה משום עצם כשעורה. ל"ע מאי קא פריך הא לענין אהל איירינן ועצם כשעורה לא מטמא באהל ואומר ר"י דסמיך אמאי דבעינן למימר בסמוך דבתר דתנן ברישא חצי קב דמשמע אבל פחות לא אמאי איצטריך למיתני בסיפא רובע עצמות דאין הנזיר מגלח עליו ומשני בסמוך דאייתי[1] למידק דפחות מחצי קב לא מגלח על אהילו אבל על מגעו ועל משאו מגלח וא"כ הוי עיקר רבותא דמתניתין לאשמועינן דעל מגעו ועל משאו מגלח ולכך דייק השתא פשיטא דעל פחות מחצי קב מגלח על מגעו ועל משאו ותיפוק ליה משום עצם כשעורה ומשני כגון דאקמח אקמוחי שטחן הדק כקמח או כעפר דכי האי גוונא לא מטמא משום עצם כשעורה:

אין עליהם בשר כראוי מאי. הא ודאי דעל אהילו לא יגלח כדקתני במתני' דוקא כשיש עליהם בשר כראוי אלא במגעו ובמשאו ובשאין שם עצם כשעורה:

רבי יוחנן אמר אין הנזיר מגלח. דהואיל[2] ואין בו עצם כשעורה:

ור"ש בן לקיש אמר נזיר מגלח. על מגעו ועל משאו ואף כי אין בו עצם כשעורה וגם אין עליו בשר כראוי ואינו חשוב אבר לטמא באהל מ"מ חשוב לטמא במגעו ובמשאו כדדריש ליה מקראי בסמוך: ורשב"ל אומר נזיר מגלח מדלא קתני לה בסיפא. גבי אבל סככות ופרעות ואבר שאין עליו בשר כראוי אף במגעו ובמשאו לא יגלח מכלל דמטמא במגעו ובמשאו וכדדרשי' בסמוך: ור' יוחנן אמר לך הא קתני ברישא על אבר מן המת ועל אבר מן החי שיש עליו בשר כראוי [ולא קתני] אבל אין עליהם בשר כראוי למגעו ולמשאו. מ"מ [מגלח][3] ומדלא קתני הכי ש"מ דלא מגלח אפילו על מגעו ועל משאו אי אין שם בשר כראוי ולא איצטריך תו למיתניי' בסיפא א]: ורשב"ל אומר כל[4] היכא דשמע מכללא דרישא (אמר מר ד) לא קתני בסיפא: **והא**[5] ברישא תני חצי קב עצמות דמשמע חצי קב אין רובע לא ואפילו הכי הדר תנא בסיפא רובע עצמות: התם. אי לא תנא רובע עצמות ה"א דאפי' על מגעו ועל משאו לא יגלח להכי איצטריך למיתני רובע עצמות למימר דעל אהילו דוקא אין הנזיר מגלח הא על מגעו ועל משאו הנזיר מגלח: **והא** חצי לוג דם דשמעת מינה [חצי] לוג דם אין רביעית לא וקתני בסיפא רביעית דם: ה"ג **התם** לאפוקי מדרבי עקיבא ב] דאמר רביעית דם הבא משני מתים[6] וה"פ לאפוקי מר"ע דאמר בשילהי פירקין דעל רביעית דם דעל[7] מגעו ועל משאו מגלח: **האי** אבר מן המת היכי דמי אי דאית ביה עצם כשעורה מאי טעמא דרבי יוחנן. דאמר אין הנזיר מגלח על מגעו ועל משאו: ואי דלית ביה עצם כשעורה מאי טעמא דר"ש בן לקיש אמר לך ר"ש בן לקיש לעולם אימא לך דלית ביה עצם כשעורה ואפי' הכי רחמנא רבייה דתניא וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת או בעצם אדם או בקבר על פני השדה זה המאהיל על פני המת. מדלא כתיב ג] אשר יגע במת אלא על דמשמע דמאהיל[8] מיירי וכדאמר נמי בפ"ק דשבת (דף יז.) טימאוהו משום כלים המאהילים על המת רוצה לומר אפי' אין עליהם[9] ד]: בחלל זה אבר מן החי ויש בו כדי להעלות ארוכה. דהכי משמע אבר שנפל מגוף החי ונחתך: **חרב** הרי הוא כחלל. דכלי מתכות הנוגעים במת נעשים אבי אבות הטומאה כמת עצמו לטמא אדם הנוגע בו ה] מטמא[10] טומאת שבעה כנוגע במת עצמו או לטמא אדם הבא באהל אשר החרב בתוכו טומאת שבעה כבא אל אהל המת: או במת זה אבר הנחלל מן המת. ויש בו בשר כדי להעלות ארוכה דחשיב כמת עצמו. שמטמא באהל והלכה למשה מסיני היא דבעינן רובע וקרא אסמכתא בעלמא: או בעצם אדם זה רובע עצמות: סתום[11] דאמר מר טומאה בוקעת ועולה מן הקבר בוקעת ויורדת מן הקבר זה קבר[12] סתום אין לומר דהיינו שאין בו פותח טפח דההוא הוה טומאה רצוצה ולא מטמאה אלא כנגד גופו של מת והכא איירינן דהקבר עצמו מטמא אפי' שלא כנגד המת אלא הכא איירי בקבר סתום בכל רוחותיו ויש בו פותח טפח בינו למת דיש חילוק בטומאה[13] רצוצה שהקבר עצמו מטמא באהל אפילו שלא כנגד המת והכי איתא בסיפרי או בקבר זה קבר סתום שמטמא כל לצדדין אפילו ריקן שבו ודוקא שיש פותח טפח בין המת לקבר שעליו אבל אין פותח טפח אינו מטמא כל לצדדין אלא טומאה בוקעת ועולה כנגדו דהיינו כנגד המת דוקא והביא רבינו שמשון נ"ע ראיה מפ"ז דאהלות (מ"א) נפש [אטומה] הנוגע בה מן הצדדין טהור מפני שהטומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת ואם היה מקום הטומאה טפח על טפח טמא מפני שהיא כקבר סתום והא דאמרי' (ברכות דף יט:) רוב ארונות יש בהן פותח טפח צריך לומר שאותן הקברים היו פתוחים מן הצד ואין[14] עליהן דין קבר סתום אם לא שכל הצדדים סתומים והכי תנן באהלות (פ"ג מ"ז) ביב שהוא קמור תחת הבית יש בה פותח טפח וביציאתו פותח טפח טומאה בתוכו הבית טהור^(ג)^: **דאמר** מר טומאה בוקעת ועולה. בכדי אייתה דהא לא איירי בקבר ועוד דקבר דהכא מטמא אפילו שלא כנגד הטומאה:
ואילו

תוספות

חצי קב עצמות. מיטמא עליו על מגעו ועל משאו ועל אהילו ועל רובע עצמות לא מיטמא ואפי' על מגעו ועל משאו: **ותיפוק לי' משום עצם כשעורה.** ^א^ומאי איריא רובע: **אלא דאקמח אקמוחי.** ^ב^ששחקן דק הרבה כמו קמח שנטחן שאין בו עצם כשעורה וקמ"ל דאי אית ביה חצי קב מיטמא על מגעו ועל משאו ועל אהילו פחות מחצי קב אפי' על מגעו אינו מיטמא לפי שאין בו עצם כשעורה: **ושיש עליו בשר כראוי.** ש"מ דכי אין עליו בשר כראוי שאינו מגלח: **ריש לקיש אמר נזיר מגלח עליו.** ממאי מדקא חשיב בסיפא על אלו שאין הנזיר מגלח אע"פ שמיטמא בהן ולא קתני בהדייהו אין עליו בשר כראוי אין הנזיר מגלח ש"מ דאע"ג דאין עליו בשר כראוי שהנזיר מגלח על^(ג)^ אהילו: **ור' יוחנן אמר לך.** כל היכא דתני מידי ^(ד)^ ומשמע ליה (חד) מכללא כגון הכא דתני ברישא אם יש עליו בשר כראוי מגלח: **אי לא.** הדר תני לה בסיפא הוה אמינא אפי' על מגעו ועל משאו לא יהא נזיר מגלח להכי תנייה דעל אהילו הוא דאין הנזיר מגלח אבל על מגעו מגלח וכגון דלא אקמח אקמוחי ויש בו עצם כשעורה. ואידך נמי דקתני כגון הסככות והפרעות אע"ג דאיכא למשמע לה מכללא מדלא קתני ברישא לכי הדר תני להו משום דקא מיטמא בהן וצריך הזאה שלישי ושביעי: **לאפוקי מדר"ע דאמר רביעית דם הבא משני מתים מטמא באהל.** קמ"ל סיפא דממת אחד בעינא לה: **האי אבר מן המת.** שאין עליו בשר כראוי: **היכי דמי אי דאית ביה עצם כשעורה.** אמאי אינו מגלח על מגעו ומאי טעמא דר' יוחנן: **ואי דלית ביה עצם כשעורה.** ואין עליו בשר כראוי מאי טעמא דריש לקיש דאמר מגלח: **ואפילו הכי רבייה.** למגע: **דתניא כו' על פני השדה זה המאהיל על פני המת.** המוטל ^ג^בשדה מדלא כתיב יגע במת בשדה: **בחלל זה אבר הנחלל מן החי.** הנקלץ מן החי ויש^ד^ בו לעלות ארוכה: **רובע עצמות.** דמטמא באהל כדתנן [נז.] ואהל רובע עצמות אלא שאין הנזיר מגלח על אהילו: **זה קבר סתום.** שאין בו חלל טפח ^ה^בין המת והגולל שמטמאה:
דאמר

מח א מיי' פ"ז מהל' נזירות הלכה ו:
מט ב מיי' פ"ח מהל' טומאת מת הלכה א סמג עשין רלח:
נ ג מיי' שם פ"ב הל' ג סמג שם:
נא ד מיי' שם פרק ה הל' ג סמג שם:
נב ה מיי' פ"ב שם הל' ד:
נג ו מיי' שם הלכה ט:
נד ז מיי' שם הל' טו:

תורה אור השלם

1. וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל חֶרֶב אוֹ בְמֵת אוֹ בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בְקָבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים: במדבר יט טז

נוסחת הריב"ן

א] דמטמא במגע: ב] ששחקו: ג] על פני השדה: ד] ויש לו: ה] מן:

פי' הרא"ש

אין עליהם בשר כראוי. וגם אין בו עצם כשעורה ר"י אומר אין הנזיר מגלח עליו אף על מגעו ועל משאו. ור"ל אומר הנזיר מגלח עליו ומקרא מרבי ליה לקמן דמטמא במגע ובמשא הלכך נזיר מגלח עליו ור"י סבר אף במגע ובמשא אינו מטמא: ר"י אמר אין הנזיר מגלח עליו. מדקתני על אבר מן המת שיש עליו בשר כראוי נזיר מגלח על אהלו ולא קתני אין עליו בשר כראוי למגעו ולמשאו אלמא אין הנזיר מגלח עליו. ור"ל אמר מדלא קתני בסיפא בהדי סככות ופרעות דאשמועינן דאבר שאין עליו בשר כראוי אינו מגלח על מגעו ומשאו אע"ג דמטמא כדדרשי' בסמוך אלמא נזיר מגלח עליו: ור' יוחנן אמר לך כיון דשמעי' ליה מכללא דרישא. מדתנא יש עליהן בשר כראוי לאהלו. ולא תנן אין עליו בשר כראוי למגעו ולמשאו שמעי' ליה לא אצטריך למתנייה בסיפא: ופריך ר"ל לא תני בסיפא והא חצי קב עצמות וכו' והא חצי לוג דם וכו': ה"ג לאפוקי מדר"ע דאמר רביעית דם נזיר מגלח עליו דקאמר במתני' לקמן (כוותיה) לפני ר' אליעזר דמוכח דנזיר מגלח על רביעית דם מק"ו דעצם כשעורה. וא"ת הא נמי שמעי' ליה מכללא מדלא קתני לה גבי עצם כשעורה. אלמא דאין הנזיר מגלח על מגעו ומשאו. וי"ל דמכללא לא שמעינן ליה דה"א דשפיר אתיא כר"ע. והא דלא תנייה (הם) [גבי] עצם כשעורה משום דהוי בכלל עצם כשעורה דמיניה אתי בק"ו: על פני השדה זה המאהיל על פני המת דמשמע מגע שהוא באויר על פני השדה והיינו אהל. ואע"ג דבפ' בהמה המקשה דריש רבי ישמעאל מהאי קרא להוציא עובר שבמעי אשה

א) [סנהדרין ד. חולין עב. לעיל לח. מט.], ב) חולין ג. ע"ש פסחים יד:, ג) [וע"ע עוד תוס' ב"ב ק: ד"ה ורומן].

הגהות הב"ח

(א) גמ' ועל אבר מן החי שיש עליהן בשר כראוי אין אבל כל"ל ותיבת וכו' ותיבת כזית נמחק: (ב) שם או במת וגו' על פני השדה וכו' בחלל זה אבר הנחלל מן החי ויש בו להעלות ארוכה: (ג) רש"י ד"ה ריש לקיש וכו' שהנזיר מגלח על מגעו ולא על אהילו: (ד) ד"ה ורבי יוחנן וכו' מידי דמשמע ליה מכללא כל"ל ותיבת חד נמחק והד"ה עם ד"ה ואי לא לא מגלח להכי הדר תנא לה בסיפא הס"ד ואח"כ מ"ה הוה אמינא וכו' ברישא כי הדר:

הגהות הגר"א

[א] גמ' (דאמר ר"ע ר"ד הבא משני מתים מטמא באהל) תא"מ (ועי' תוס'):

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוד"ה ר"י וכו' למתנייה בסיפא. כאן הס"ד ואח"כ מה"ד ורשב"ל אומר כל היכא דשמעינן מידי מכללא דרישא לא קתני בסיפא כצ"ל: ב] ד"ה התם וכו' מדר"ע דאמר רביעית דם הבא משני מתים. מן דאמר עד מתים נמחק: ג] ד"ה האי וכו' מדלא כתיב אשר. תיבת אשר נמחק וכ"ב תוספות: ד] באיד רוצה לומר אפי' אין עליהם. נ"ב ר"ל אין הכלים על המת ולא המת על הכלים. א"מ: ה] ד"ה חרב הרי וכו' לטמא אדם הנוגע בו טומאת שבעה וכו' כצ"ל:

הגהות התוספות

1. בס"א דאייתי. ובראשונים איתא דאייתר. 2. צ"ל הואיל. 3. תיבת מ"מ מגלח נמחק. 4. צ"ל וכל. 5. זהו המשך הדיבור הקודם. 6. תיבות הבא משני מתים נמחק. ובראשונים איתא לאפוקי מר"ע דאמר רביעית דם נזיר מגלח עליו. 7. צ"ל דעל. 8. צ"ל דבמאהיל. 9. צ"ל אין עליהם. 10. תיבת מטמא נמחק. 11. צ"ל זה קבר סתום. 12. צ"ל והאי קבר. 13. צ"ל בטומאה. וכ"ה בס"א. 14. נדל"ל דאין.

מוסף רש"י

תיפוק ליה משום עצם כשעורה. דמטמא במגע אף לענין נזיר (מאירי בשמו). דאקמח אקמוחי. ומשום הכי לא מטמא במגע שאין לדקדוק עצמות דין רקב (שם). רביעית דם. היא חיותו של אדם ובלאו הכי לא איקרי מת עד שיהא בו שיעור מיתה (סנהדרין ד.). **חרב הרי זה כחלל.** בחלל חרב, הקיש חרב לחלל, מתכת שנגע במת הרי הוא אבי אבות הטומאה כמת עצמו, ושנגע בטמא מת הרי הוא אב הטומאה כמוהו, גזירת הכתוב הוא במתכת אלא טומאת מת ולא לכל שאר טומאות (פסחים יד:) טומאות של מת הראויות לטמא כלי, כגון מת והנוגע בו דהוי מיהא אב הטומאה, אם נגע בהם מתכות נעשה כיוצא בו ואם נגע במת הוי אבי אבות ואם בטמאת מת נגע הוי אב, אבל ראשון ושני אין מטמאין כלים (חולין ג.).

ור"ע דריש ליה לרבות גולל ודופק. נ"ל דהכא דריש מעל פני והתם דריש מהשדה מה שדה שהוא בגלוי להוציא עובר שבמעי אשה ולר"ע לרבות גולל ודופק שמונח על פני השדה: בחלל זה אבר מן החי. דהכי משמע שנתחלל ממקום חבורו: ויש בו כדי להעלות ארוכה. הכי גמירי ליה: חרב הרי הוא כחלל. דכיון דנגעה החרב במת נעשה אבי אבות הטומאה כמת עצמו. ולאו דוקא חרב אלא ה"ה כל כלי מתכות הנוגעים במת לפר"ת. ולר' יצחק מסמפונטי אף כלי שטף כמו שאפרש לקמן בע"ה: או במת זה אבר הנחלל מן המת דלמת שלם לא אצטריך דאפי' חרב שנגעה במת מטמא באהל: או בקבר זה קבר סתום שאין לו פתיחה בפותח טפח ומאהיל עליו אפי' שלא כנגד הטומאה דחשבינן ליה כאילו כולו מלא טומאה ובלבד שיהיה פותח טפח בין לגג הקבר אבל אם אין בו פותח טפח הוי טומאה רצוצה ובוקעת ועולה ואינה מטמאה מן הצדדים. והכי תנן פ"ז במס' אהלות נפש אטומה הנוגע בה מן הצדדים טהור מפני שהטומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. ואם היה מקום הטומאה טפח על טפח ועל רום טפח הנוגע מ"מ טמא מפני שהוא כקבר סתום: